

บทที่ ๔

วิเคราะห์วิถีชีวิตของชาวล้านนาที่ปรากฏในวรรณกรรมคำวขอเรื่องจันทะมา

ในการสร้างวรรณกรรมคำวขอแต่ละเรื่องของกวี ย่อมมีผลสะท้อนให้เห็นภาพของสังคมในแต่ละยุคสมัยตลอดจนท้องถิ่นนั้น ๆ และในขณะเดียวกันวรรณกรรมก็มีสะท้อนถึงวิถีชีวิตของคนในสังคมหรือท้องถิ่นนั้น ๆ เหมือนกัน ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายของผู้แต่งว่ามีแนวคิดที่จะนำเสนอในรูปแบบใด ในบทนี้ผู้วิจัยจะศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนล้านนาที่ปรากฏอยู่ในวรรณกรรมคำวขอเรื่องจันทะมา ซึ่งผู้วิจัยได้ตั้งประเด็นในการศึกษาวิจัยไว้ ๖ ประเด็นหลัก ๆ

๔.๑. ด้านการดำเนินชีวิต

๔.๒. ด้านวัฒนธรรมประเพณีและพิธีกรรม

๔.๓. ด้านความเชื่อ

๔.๔. วรรณกรรมคำวขอเรื่องจันทะมา ในฐานะการสอดแทรกแนวคิด ปรัชญาชีวิตของสังคม

๔.๕. วรรณกรรมของคำวขอเรื่องจันทะมาในฐานะเครื่องมือการควบคุมทางสังคม

๔.๖ ความสัมพันธ์กับบริบททางสังคม วัฒนธรรม และการปกครอง

ในวรรณกรรมคำวขอเรื่อง จันทะมา ที่ถือว่าได้รับความนิยมมากในล้านนา ดังนั้นหลักธรรมหรือแนวคิดต่าง ๆ จึงสอดแทรกในวิถีชีวิตของชาวล้านนา ดังที่ผู้ศึกษาได้รวบรวมมาในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

๔.๑ ด้านการดำเนินชีวิต

ในการดำเนินชีวิตของคนในสังคมล้านนาในปัจจุบันนี้ เป็นไปตามระเบียบแบบแผนหรือจารีตประเพณีของท้องถิ่นที่มีมาตั้งแต่โบราณ การดำรงชีวิตของมนุษย์ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากวัฒนธรรมในระดับสากลและวัฒนธรรมย่อยในระดับท้องถิ่น มนุษย์ต้องเรียนรู้และปรับตัวให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมใหม่ ๆ เพื่อการอยู่รอดในสังคม^๑ ในวรรณกรรมคำวขอเรื่องจันทะมา ได้แบ่งแยกการดำเนินชีวิตแบบล้านนาออกเป็นด้าน ๆ ซึ่งกวี

^๑ บุญสนอง บุญโยthan, มนุษย์กับสังคม, (มปท : ๒๕๑๕), หน้า ๔.

ได้นำแนวคิดต่าง ๆ มาสอดแทรกไว้ในการประพจน์ปฏิบัติของคนล้านนาในอดีต ได้แก่ ด้านอาชีพ ด้านอาหารและด้านการแต่งกาย

๔.๑.๑ ด้านอาชีพ

คนล้านนาในสมัยก่อนนั้นจะไม่ค่อยมีการทำงานหลากหลายมากนักเท่าที่วิได้นำมากล่าวไว้ในวรรณกรรมคำวซอจันต๊ะมา ได้แก่ อาชีพ การทำนา ทำไร่ เลี้ยงสัตว์ และค้าขาย ดังมีความตอนที่สุริยาและจันต๊ะมา ได้คัมมั่งมีเงินทองและฐานะแล้วก็กลับเดินทางไป ตอบแทนคุณของพ่อแม่และผู้มีคุณที่เมืองจำปานคร

กันมาเถงถอง เอาเรือจอดพัก	หันเปื่อนเต้าขายคร้ว นารีกาคร้าน
สนุกสุขหนั้ว คนหลายพันพั้ว	สุณสานกาดตั้ง ปิดตำมาดา
สองเขมาหัน มาขายกู่อันพร้อมพัก	หมากห่อยนอยเชื้อ พริกเกลือหมากพัก
ขายหมากเหมี้ยงยาควัน เจ้าสุริยะ	เนตรแลตำหัน ยังจำกะบวน
เป็นพ่อแม่เจ้า จิงจักเงินจ่า	จันต๊ะมาน้องหน้า สองถ้านั้นมานั่งร้าน
แม่นพระปิดตำ มาดาเจื่องจัน	บ่จำเจื้อได้ลืมกา สองเจ้าพี่น้อง ^๒

(ถอดความ) จันต๊ะมาและสุริยาไปถึงเมืองจำปานครแล้วก็ได้อาเรือจอดแล้วลงไปดูคนที่มาค้าขายและจ่ายตลาด ขณะนั้นสุริยาเห็นพ่อกับแม่ของตนมาขายผักต่าง ๆ มีมะเขือ พักทอง พริก ยาเส้น หมากและเหมี้ยง สุริยาก็เลยบอกจันต๊ะมา ว่าคนแก่สองนั้น คือ พ่อกับแม่ของเราทั้งสองจึงชวนกันไปทักพ่อกับแม่ค่านั้นทอดลองว่าท่านยังจำเราได้หรือไม่ได้

๔.๑.๒ ด้านอาหาร

อาหารการกินสะท้อนฐานะความเป็นอยู่ของครอบครัวหรือเมืองนั้น ๆ ในวรรณกรรมคำวซอได้กล่าวถึงอาหารการกินของชาวจำปานครว่ามี หัวเผือก หัวมัน หน่อไม้ ปู ปลา เป็นการแสดงให้เห็นถึงความเรียบง่ายในการกินการอยู่ ดังความว่า

สองผัวเมีย อันเลี้ยงลูกรัก	แสวงสอดฝ้ายไปมา หาเข้าและน้ำ
มาเลี้ยงบุตรตำ และอัตตะมา	วันสามคาบเช้า เมินตำเมิน

^๒ คำวจันต๊ะมา, (เชียงใหม่ : ประเทืองวิทยา, ๒๕๑๓), หน้า ๓๗.

เดินเดี่ยวไต่เต้า จิ้งได้มาเรือนแต่น้อย มาดัมหุงกิน ยินทุกซ์ต่ำก้อย
 เอาแก้งใส่กล้วยกามัน ที่สุดที่ซ้อย เขาเลยบ่หัน ขุดก้อยเฟือกมัน
 เหง้าบัวหัวหญ้า เอามาแก้งกิน สีสันพร้อมหน้าวันไหนและทีและน้อย
 ปอสืบจิตต์ใจ อยู่ไปกะค้อย อดสืบปิ่นปิ่นวัน เหมินไปมากมื่อ
 บ่ค้างหล่อนสัง บุกก้อยเฟือกมัน หัวปิ่นบัวกล้วย มียังที่ไหน
 ปูดอยฮ่อมห้วย ตามติดตวยสอไซ้ บ่ค้างบ่หลอน หัวมันหน่วยไม้^๓

(ถอดความ) พ่อและแม่ของจันตะมาชวนกันออกไปหาอาหารตามป่าเขาและลำน้ำได้
 เฟือก มัน หัวบัว และผลไม้ เพื่อเอามาเลี้ยงชีวิตตนเองและลูกทั้งสอง

ตอนที่จันตะมาพานางพรหมจารีไปส่งที่เมืองอนูราธะ พญาธัมมชัตติพระราชบิดาได้จัด
 อาหารต้อนรับ ดังความว่า

จิ้งปักป้าวใจี สาวหลายกระกูด หื้อจุ่มนุ้ม ในวังพร้อมหน้า
 ตกแต่งของกิน จิ้นมันจ้าวส้า ดังโภชนาพร้อมครบ กะกุสูก่อน
 มั่งสังมีรส เอาขยั้นเข้ามาดำ หมากรเหมี้ยงใส่พร้อม ลูกส้มของหวาน
 สะปะจัน ผักปล้ำพร้อมเข้า เอามาถวายบั้น หื้อสองเงื่องเจ้า^๔

(ถอดความ) ได้เรียกให้ลูกสาวของตระกูลต่าง ๆ ในเมืองมาจัดอาหารต้อนรับจันตะมา
 และนางพรหมจารีมีเนื้อหมู เนื้อไก่ เนื้อทอด เนื้อส้า ปลาและข้าว พร้อมหมากรเหมี้ยงและผลไม้
 มาถวายทั้งสอง

ตอนที่จันตะมาพานางพรหมจารีไปหาแม่เลี้ยง ชื่อว่า สกุละโยธา ก็ได้จัดอาหารมา
 เลี้ยงต้อนรับทั้งสอง ดังความว่า

สกุละโยธา แม่ดาร์เลี้ยง ปูยาหมากรเหมี้ยง เข้าน้ำอาหาร
 ดาพร้าพร้อม ลูกส้มของหวาน จิ้นปามีมัน ถวายบั้นหน่อหน้า
 กินตำมใจี เตื่อนายลูกเต้า ของแม่คามอบอับ เจ้านจันตะมา
 กีมานังรับ กับตัวหน่อหน้ารอมแปง กินพร้าพร้อม อ่อมดัมหุงแก้ง
 เป็นเวลวแลง กำนั่นคำหล้า แม่เลี้ยงปู้แป้ง ที่นอนเสื้อผ้า^๕

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓-๔.

^๔ อ้างแล้ว, หน้า ๑๑๑.

^๕ อ้างแล้ว, หน้า ๑๐๕.

(ถอดความ) นางสกุลละโยธาแม่เลี้ยงของนางพรหมจารี จัดอาหารมาต้อนรับจันทะมา และนางพรหมจารีมีข้าว แกงอ่อมปลาต้มปลา และหมากเหมี้ยง ยาสูบ จากนั้นก็จัดที่นอนให้ทั้งสองพักผ่อน

ตอนที่สุริยาปลอบน้องจันทะมาให้หายหิว โดยเอ่ยว่าจะพาไปเก็บผลไม้ต่าง ๆ มารับประทาน ดังความว่า

อ้ายจักปาน้อง ไปเก็บหมากกล้วยลำไย	พี่จักหื้อน้อง กินตามเปิงใจ
หมากพาเฟื่องไฟ หากมีที่หั้น	เจ้าจันทะมา ว่ากันหลอนหน้อย
ข้าจักไปดวยพี่รัก ข้าจักเอาถง	ใส่เอานัก ๆ ไว้กินอ้อมกุ่มหลายวัน
กล้วยแก้วหมากนก นมจ้วกั้นหวาน	หมากป่องห้าพาน มีกำดีหั้น
เจ้าสุริยา ว่าอย่ากลัวกัน	หมากขามหมากตันพร้อมพัก หลับนอนเสีย
อย่าไปอู้้นัก เถิงวันพุกแจ่งจักไป	จันทะมาน้อง บ่หลับนอนไหน
ต้องร้องเหมือนไฟ แลงงายก็กัน	ขวักถามหา ลูกไม้ที่หั้น
อ้ายจุกันกว่าแต่ กันมีเป็นจิง	จันกินบ่แป้ มีเป็นแน่แท้จักไป
หมากมาหมากควัด หมากหัดสุกใส	เหม้าสายหมากมา มีกำปี่อ้าย
หมากหนดหมากหนูน ตามดินลุ่มไต้	มีก็กาจายลุ่มเก้า เจ้าสุริยา
ก้อยโลมก้อยเป้า หลับเสียเตื่อเจ้าเด็กมา	วันพุกเมื่อเจ้า เราก้อยไปหา
เก็บหน่วยผาลา อันหลัวะหล่นขวัน	หมากต้องหมากตัน ก็ยังมีหั้น
หมากจุกลิวนาวหมากอู้ หมากโวโหวาน	ดั่งมันหมากมู้ หมากขุนขุดเกียงเงาง ^๖

(ถอดความ) วันพรุ่งนี้พี่จะพาไปเก็บผลไม้ในป่ามารับประทานให้อิ่ม มีกล้วยลำไย มะเฟื่อง มะไฟมะขาม พุทรา มะเหม้า ขนุน และกระพ่อน จันทะมาก็เลยบอกพี่ว่าจะเอาถุงไปเอามากไว้ทานหลาย ๆ วัน เพราะความหิวจึงนอนไม่หลับก็เลยถามพี่อีกว่า ผลไม้มีจริงหรือว่าพี่หลอกน้องมีจริงให้น้องรีบนอนหลับก่อนแล้วพี่จะพาไป

๔.๑.๓ ด้านการแต่งกาย

การแต่งกายนั้น ถือว่าเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่มีมาแต่ครั้งโบราณกาลมีการพัฒนาให้มีการเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัยและสอดคล้องกันกับสภาพทางภูมิศาสตร์ ประโยชน์ใช้สอยและให้

^๖ อ้างแล้ว, หน้า ๕ – ๖.

เหมาะสมกับเชื้อชาติเผ่าพันธุ์ของกลุ่มชนนั้น ๆ ดังนั้นการแต่งกายของแต่ละกลุ่มชนย่อมเป็นการแสดงออกถึงวัฒนธรรมอันดีงามเป็นการบ่งบอกถึงประเพณี และเชื้อชาติของกลุ่มชนนั้น ในทางพระพุทธศาสนาถือว่าเครื่องนุ่งห่มเป็นปัจจัยพื้นฐานอย่างหนึ่งในปัจจัย ๔ ดังนั้น เครื่องนุ่งห่มจึงเป็นสิ่งสำคัญสำหรับมนุษย์

การแต่งกายของชายและหญิง แม้จะแตกต่างกันบ้างแต่ก็มีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือประดับตกแต่งเพื่อให้สวยงาม ในวรรณกรรมคำขอร้องเรื่องจันทะมา เท้าที่พบไม่ได้บอกถึงการแต่งกายของผู้ชายมีแต่งบอกถึงการแต่งกายของผู้หญิง ดังคำวตอนหนึ่งกล่าวถึงการแต่งกายของนางอุตมธานี ซึ่งเป็นลูกของกษัตริย์ว่านางมีสิริโฉมอันงดงาม เป็นที่เลื่องลือไปทั่วทุกสารทิศเสนาอำมาตย์เมืองอนุปะมะ จัดสถานที่และเครื่องประดับคอยต้อนรับโดยนางใส่ผ้าไหมมอก ใส่ชั้นผมประดับด้วยปิ่นทอง และใส่คຸ້ມหูพร้อมดอกไม้ติดใบหู ดังความว่า

ปราสาทงาม ที่นางจักพัก	หื้อสะอาดหน้าเรืองงาม ชำมีเครื่องตัว
ปิ่นจะประการ ไว้รับรองนาง	ธานีหน่อแก้ว ต้นแห่งนาง
เลางามแอ่นแอ้ว หื้อประดับงามร่างแก้ว	เครื่องอะลังการ สันถ้วนมวเลแล้ว
ปักปิ่นแก้วซอนคำ เหน็บดอกไม้	บีบื้อบุบผัง ค้อด้างลานคำ
จ้อนหูต่างแก้ว สะเองคำ	จ่องหวันผ่านแผ้ว มัดดอกแอมแล้วซ้อน
ผ้าพุดา โก้ไสแต่งม้อน	ดกแต่งห้อยงามเลิง กันยามลากลั่น
กำละการเลิง ไปขออัญเชิญ	ธานีหน่อหล้า ออกสะเปาหื้อเข้าสู่หน้า ^๑

(ถอดความ) เจ้าเมืองสั่งให้ทำความสะอาดห้องที่นางอุตมธานี พักพร้อมกับจัดเตรียมเครื่องประดับต่าง ๆ อย่างอลังการไว้รับรองนาง มีปิ่นแก้ว ดอกไม้ คຸ້ມหูทอง สายสะแอม ผ้าอย่างดีเมื่อนางแต่งตัวแล้วก็อัญเชิญเข้าเมือง

๔.๒ ด้านวัฒนธรรม ประเพณี และพิธีกรรม

วัฒนธรรม มีความหมายครอบคลุมถึงทุกสิ่งทุกอย่าง อันเป็นแบบแผนในความคิดและการกระทำที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือสังคมใดสังคมหนึ่ง มนุษย์ได้คิดสร้างระเบียบกฎเกณฑ์ วิธีการในการปฏิบัติการจัดระเบียบตลอดจนความเชื่อ ความนิยม ความรู้ และเทคโนโลยีต่างๆ ในการควบคุมและใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ^๒

^๑ อ้างแล้ว, หน้า ๑๔๕.

^๒ สุพัตรา สุภาพ, สังคมและวัฒนธรรมไทย : ค่านิยม ครอบครั้ว ศาสนา ประเพณี. (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช ๒๕๒๖), หน้า ๓๔.

สุพัตรา สุภาพ กล่าวว่า วัฒนธรรมมิใช่เป็นหลักฐานทางราชการครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๓ เรียกว่า พระราชบัญญัติบำรุงวัฒนธรรมแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๔๘๕ เป็นคำสมาสระหว่างภาษาบาลีและสันสกฤต ตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Culture” มาจากภาษาฝรั่งเศส มีรากศัพท์มาจากภาษาละตินว่า “Culture” และได้ให้ความหมายของคำว่า “วัฒนธรรม” หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างอันเป็นแบบแผนในความคิด และการกระทำแสดงออกถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ได้คิดสร้างระเบียบ กฎเกณฑ์ วิธีการในการปฏิบัติ การจัดระเบียบ ตลอดจนระบบ ความเชื่อ ความนิยม ความรู้และเทคโนโลยีต่าง ๆ ในการควบคุมและใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ^๙

ฉลอง ภิรมย์รัตน์ กล่าวว่า วัฒนธรรม หมายถึง ผลผลิตของสังคมที่มีทั้งรูปธรรมและนามธรรมที่สามารถให้คนเรียนรู้ได้ ถ่ายทอดได้ เป็นอุดมคติได้ ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ได้ วัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม ได้แก่ ความเชื่อ ค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณี ปทัสถานของสังคม ภาษา นิธิยในรูปแบบต่าง ๆ ฯลฯ ที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ การก่อสร้างต่างๆ เครื่องมือเครื่องใช้ เครื่องแต่งกาย ศิลปะต่าง ๆ ทรัพย์สิน สมบัติต่าง ๆ จะเสื่อมไปตามกาลเวลา และสิ่งแวดลอมเสมอ หรืออาจมีการปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพสังคมในช่วงใดช่วงหนึ่ง^{๑๐}

ประเพณี

คำว่า ประเพณี ตามพจนานุกรมภาษาไทย ฉบับบัณฑิตยสถาน ได้กำหนดความหมาย ประเพณีไว้ว่า ขนบธรรมเนียมแบบแผน ซึ่งสามารถแยกคำต่าง ๆ ออกได้เป็น ขนบ มีความหมายว่าระเบียบแบบอย่าง ธรรมเนียม มีความหมายว่า ที่นิยมใช้กันมา และเมื่อนำมารวมกันแล้วก็มีความหมายว่า ความประเพณีที่คนส่วนใหญ่ ยึดถือเป็นแบบแผน และได้ทำการปฏิบัติสืบต่อกันมา จนเป็นต้นแบบที่จะให้คนรุ่นต่อ ๆ ไปได้ประเพณีปฏิบัติตามกันต่อไป^{๑๑}

ประเพณี หมายถึง แนวทางปฏิบัติของคนในสังคมหนึ่ง ๆ ที่นิยมยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาสามารถแบ่งออกได้เป็น จารีตประเพณี เป็นเรื่องของศีลธรรม ไคร่ฝ่าฝิ่นถือว่าประเพณีชั่ว ขนบประเพณี เป็นเรื่องของระเบียบที่แต่ละสถาบันกำหนดขึ้นมา ธรรมเนียมประเพณีเป็นประเพณีที่คนในสังคมนิยมปฏิบัติกันมิใช่เรื่องของศีลธรรม แต่เป็นเรื่องเกี่ยวกับมารยาทในสังคม^{๑๒}

^๙ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๖-๑๐๗.

^{๑๐} ฉลอง ภิรมย์รัตน์, จิตวิทยาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : ประจักษ์การพิมพ์, ๒๕๒๑), หน้า ๒๔.

^{๑๑} อ่างแก้ว, หน้า ๑๑๘.

^{๑๒} เฉลิม พงศ์อาจารย์, พื้นฐานอารยธรรมไทย, (กรุงเทพมหานคร : เนติกุลการพิมพ์, ๒๕๒๕), หน้า

จากนิยามดังกล่าวมาแล้วข้างต้น อาจสรุปได้ว่า ประเพณี หมายถึง การประพฤติปฏิบัติของคนในสังคม ยอมรับว่าถูกต้องดีงามและปฏิบัติสืบทอดต่อกันมา จนเป็นที่ยอมรับของคนส่วนใหญ่ในสังคม ถ้าคนใดในสังคมนั้นๆฝ่าฝืนมักถูกตำหนิจากสังคมประเพณีเกี่ยวกับชีวิต

ประเพณีพิธีกรรม ในภูมิภาคต่างๆ มีความเหมือนกันหรือแตกต่างกัน เนื่องจากมาจากสิ่งแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมทางสังคม ดังนั้นประเพณีส่วนรวมของชาติส่วนใหญ่จึงมีลักษณะเหมือนกันทุกท้องถิ่น แต่จะแตกต่างกันบ้างในรายละเอียดของประเพณี ประเพณีส่วนรวมนี้ ได้แก่ ประเพณีการบวช ประเพณีแต่งงาน ประเพณีการเกิด ประเพณีการตาย^{๓๓}

พิธีกรรม

พิธีกรรม หมายถึง การปฏิบัติทางกาย ทางวาจา ต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในศาสนาตาม วันเวลาที่กำหนดไว้และเป็นการปฏิบัติที่มีบรรยากาศแห่งความศักดิ์สิทธิ์อยู่ด้วย การปฏิบัตินั้นอาจจะเป็นเรื่องส่วนตัวก็ได้ เช่น การสวดมนต์คนเดียว หรือเป็นเรื่องส่วนรวมก็ได้^{๓๔}

เมื่อว่าโดยเนื้อความแล้วเป็นสิ่งเดียวกัน คือเป็นสิ่งที่สร้างกันขึ้นมาเองไม่มีอยู่ในธรรมชาติโดยตรง แต่เป็นสิ่งที่สังคมหรือคนในสังคมนั้นสร้างให้มีขึ้น แล้วถ่ายทอดให้แก่กันด้วยลักษณะและวิธีการต่าง ๆ โดยเนื้อหาของวัฒนธรรมและประเพณีที่อยู่ในจิตใจของประชาชนเกี่ยวกับเรื่องความคิดเห็น ความรู้สึก และความเชื่อ ซึ่งสะสมและสืบทอดต่อกันมานานในสังคมนั้นจนเกิดความเคยชิน เรียกว่า นิสัยสังคม หรือ ประเพณี แต่เราจะศึกษาเรื่องความคิดเห็น ความรู้สึกและความเชื่อโดยตรงก็มีได้ด้วยเป็น นามธรรม คือ ไม่มีตัวตน แต่เราศึกษาได้แต่สิ่งที่เป็นรูปธรรมจากกิริยาอาการที่คนส่วนมากในสังคมแสดงออกให้เห็นเป็นประจักษ์ ซึ่งเรียกว่า พฤติกรรมจากภาษาและสิ่งต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นรวมทั้งหมดเรียกว่า วัฒนธรรมประเพณีและพิธีกรรม

^{๓๓} นิพนธ์ สุขสวัสดิ์, วรรณคดีเกี่ยวกับขนบประเพณี, (กรุงเทพมหานคร : เนติกุลการพิมพ์, ๒๕๒๕), หน้า ๑-๒.

^{๓๔} แสง จันทร์งาม, ศาสนศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, ๒๕๓๔), หน้า ๑๓๑.

๔.๒.๑ ด้านพิธีการแต่งงาน

ชาวล้านนาให้เสรีภาพในการเลือกคู่ครองของฝ่ายหญิงอย่างกว้างขวาง และหากเป็นชายหนุ่มหรือบ่าวที่บิดามารดาทางฝ่ายหญิงพอใจแล้วก็จะยิ่งเปิดโอกาสให้มากขึ้น ในวรรณกรรมคำวซอเรื่องจันทะมาทก็เหมือนกัน จะมีการแต่งงานปรากฏอยู่บ่อยครั้ง เพราะพระเอกมีภรรยาหลายคนซึ่งถือว่าเป็นเรื่องปกติของคนในสมัยนั้น พิธีเริ่มจากการให้โหรดูฤกษ์ยามก่อนแล้วจัดขันหมาก ดอก พลุ อ้อย กล้วย ไปสู่ขอใส่คำฝ้ายหญิงฝ่ายชาย คู่ขวัญ ผูกข้อมือ อย่างเช่น ตอนที่จันทะมาช่วยชีวิตนางเทวธิดาได้แล้วพญาพรหมจักรเจ้าเมืองอินทปัตถ พระราชบิดาจึงยกนางให้จันทะมา และจัดงานแต่งงาน ดังความว่า

หวานได้แล้ว เร่งรัดจัดกำร	ตกแต่งพาน ช้นงามบ่หน้อย
กัศตรี ปิดตำกาศร้อย	เขาหีบงามกาศช่อน บุษผาหอม
เลือกเอาจ้ดม้อน เกี้ยงเกตุแก้งซอนใบ	สลิดสลัก ดอกเอี้ยงหอมไกล่
เลียบครุฑเอาใบ จุ่มปีกาศเหลียม	ดอกสะบันงา จำปามีเสี้ยง
ปักยายเรียงช่อนชด น้ำอบจันหอม	ของสำหรับรด เต็มขวดแก้วอมคำ
ฝ้ายขาวแวล้วง กะบานบนช้น	หัวหมูสุกคำ จ้งหันใส่ถ้วย
เข้าสู่กเจ้าหนม หมากปูอ้อยกล้วย	ตำมแต่งควยพรำพร้อม ค้าวขุนเสนา
มาวังแวล้อม กล้างส่องหน้าราชา	ยามเค็งรอดแล้ว อภิเสก้า
ต้นราชา เป็นแก่น้งตั้ง	โสธิสะโร เป็นใหญ่เหลือถ้าน
อธิประธานนั่งพร้อม หามอขวัญ	สัดตั้งอ่อนน้อม น้ำอ้ออ่อนเสียงโย
หื้อสองเจื่องตัว จันจมนานใจ	หื้อมีโชคชัย เต้จะกล้าเข้ม
ผูกหัตถา ดิดกันค้ายเส้น	เป็นเดิมมาบ่ละ สองสนุกถึงสุขปิยะ ^{๑๕}

(ถอดความ) หวานที่เป็นมงคลได้แล้วก็ให้จัดพานดอกไม้ พร้อมกับขันบายสี่ประดับ ดอกที่มีกลิ่นหอมมีดอกสลิด ดอกเอี้ยง ดอกจำปี ดอกจำปี ดอกสะบันงา ในขันบายสี่มี หมากเหมี้ยง อ้อย บุหรี่ ข้าว ขนม ฝ้ายเพื่อผูกข้อมือทั้งสอง และให้เตรียมน้ำอบน้ำหอมเอาไว้รดมือในงานมีเจ้าเมืองประประธานพร้อมด้วยเสนาอำมาตย์และทหารเป็นพยาน เมื่อมาทันพร้อมแล้วก็ให้เริ่มพิธีอภิเษกโดยการเรียกขวัญก่อนต่อด้วยผูกข้อมือและรดน้ำทั้งสอง

^{๑๕} คำวซอจันทะมา, (เชียงใหม่ : ประเทืองวิทยา, ๒๕๑๓), หน้า ๕๓ – ๕๔.

๔.๒.๒ ด้านพิธีศพ

ตอนที่นางสุชาติงสาพระราชธิดาเจ้าเมืองกาฬสินธุ์ตามทำเนียมประเพณีที่มีมานาน
ทุกคนต้องโกนผม ดังความว่า

เมืองกาฬสินธุ์ บุรีใหญ่กว้าง	ดำเนียมมีปลัด ราชวงษา
สวรรคต หื้อรู้ทั่วห้องแขงชา	ปกปาวพร้อม อัญฐะทิส
ไพร่พลประชา ปาวกันถัด้อย	ต้องหื้อชูดหัว ดึงใหญ่ดึงหน้อย
ฝูงญิงจายอย่ากร้าน มาขอบหัวใจ	หมุ่นคนหัวล้าน ทุกปากอ้างยินดี ^{๑๖}
เจ้าสุริยา ถามชั้นเกี่ยวไกล	เปื่อนท่าจะไคอย่างนั้น ปากันชูดหัว
เสียดเสียดหมดซ้ำ ดึงฝูงใหญ่หน้อยหันมา	ส่วนจายคนใจ อดด้านไขจ่า
ว่าบรู๊กา บ้านเมืองปุ่นนอ	ลูกสาวพญา ตายไปก่อนก็
ดำเนียมมีอย่างนั้น เถึงอยู่ในเดือน	ก๊ับหื้อค้ำจัม เป็นชูดเสียดเด็กแดง
เต็มว่าคนต่างค่าย แอ่วสอดแสวง	เข้ามาเขตแดน จัมเป็นจุผู้ ^{๑๗}

(ถอดความ) เมืองกาฬสินธุ์มีประเพณีโบราณที่ปฏิบัติกันมานาน คือเมื่อคนราชวงศ์สวรรคต
ประชาชนในเมืองและผู้คนที่เข้าไปเมืองกาฬสินธุ์ต้องโกนผมทุกคนทั้งหญิงและชาย ถ้าใครไม่โกนก็
จะถูกลงโทษ

๔.๒.๓ ด้านพิธีการสู่ขวัญ

ตอนที่จันต๊ะมาพานางพรหมจารีไปส่งที่เมืองอนุราชะ พญาธัมมขัตติพระราชบิดาของ
นางได้จัดพิธีสู่ขวัญให้และจัดงานอภิเษก ดังความว่า

วาป็นนัง ประการหนึ่งนั้น	ซ้าตักแต่งตั้งขันดี หยิบแสว์ร้อย
หื้อเป็นไปสิ กัตตะลี	ปัดตักากกว้าง บุปผาหอม
มารอมไว้หั้น ปักแซมซอนกาทบ้อย	มีจิ้นและป้า ถ่วงาเรียบร้อย
ในขันดอกสร้อยเตียมคำ จักสมสู่เสียด	สืบเข้าทูลขวัญ หกหมื่นป็นนาง
ขุนแสนแควเผ้า ลวดอาวะหะ	หื้อสองเจือเจ้า ได้เป็นคู่เตียมเชื่อมชิด
ผูกสองแขน แห้งสองคู่มิตร	หื้อได้ร่วมหน้าเจียม อนุราชะ ^{๑๘}

^{๑๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑.

^{๑๗} อ้างแล้ว, หน้า ๒๒.

^{๑๘} อ้างแล้ว, หน้า ๑๑๑.

(ถอดความ) จัดทำขันบายสีใส่ดอกไม้หอมข้างในขันมีปลาถั่วงาเทียน เพื่อจะเรียกรับเอาขวัญของจันทะมาและนางพรหมจารี โดยมีนางสนมขุนนางมาร่วมงานจากนั้นก็จัดงานอภิเษกให้ทั้งสองโดยใช้ด้ายผูกข้อแขนทั้งสอง

ตอนที่นางเทวีสั่งกำลาสิกขาจากการบวชเป็นแม่ชีมาอยู่กับจันทะมาที่บ้านยายประสูติยายได้ต่อว่านางต่าง ๆ นา ๆ เมื่อรู้ความจริงว่าทั้งสองเป็นสามีภรรยากันจึงได้ทำพิธีเรียกขวัญดังความว่า

แม่บรู๊ ดั่งอันดีหลี	หัวใจวนยี่ จิงจำเคียดไหม้
แม่ได้ปากเหลือ เป็นคำดำได้	สะป๊ะลาวาเลอะเทอะ ขอยกโศธา
หื้อแม่จิมเต๊ะ ได้จำล่งข้ามเกินกำ	อีย่าฟั่งเซาะ คอบควักแบ่งขวัญ
หมากเหมี้ยงยาควู้ เข้าสูกลูกกล้วย	หมากแหล้มปูกำ เอาคำในถ้วย
สวสสองอันยื่นน้อม ฝ่ายขาวขาว	เส้นนึ่งมาก้อง มัดผูกเจ้าองค์คำ
บัดเคราะห์แล้ว จิงเรียกเอาขวัญ	บันโจลไฉยัง หื้อสองเจื่องเจ้า
ตั้งแต่นี้ไป หื้อนายลูกเต้า	ปันจากอันตราภยยะ หื้ออยู่สุขใจ
มิไชยชนะ ผุ่งไฟรไฟาโดยเมือง	หื้อเป็นเจ้าจ้าง นังแทนคำเหลือ
รุ่งรายเรื่อง ต่อนี้ไปหน้า	อายุวันโน เตอะสองลูกหล้า ^{๑๙}

(ถอดความ) แม่ประสูติทำขันเรียกขวัญจันทะมาและนางเทวีสั่งกำ เนื่องจากไม่รู้ว่ทั้งสองเป็นสามีภรรยากัน จึงได้ต่อว่าปฏิบัติตัวไม่เหมาะสม จึงทำขันเรียกขวัญข้างในใส่บุหรี หมากเหมี้ยง ข้าวสุก กล้วย และใช้กรวยดอกไม้สองอันใส่ในมือทั้งสองจากนั้น ก็เริ่มทำพิธีสะเดาะเคราะห์และเรียกขวัญ โดยใช้ฝ่ายขาวเส้นผูกข้อแขนให้ทั้งสอง เพื่อให้ทั้งสองมีความสุข อายุหมั้นขวัญยืน และมีโชคชัย

๔.๓ ด้านความเชื่อ

ความเชื่อ หมายถึง เห็นจริงด้วย เห็นตามด้วย ไม่ว่าจะเห็นเช่นนั้นด้วยความรู้สึกรหรือด้วยความไตร่ตรองโดยเหตุผลก็ตาม^{๒๐}

^{๑๙} อ้างแล้ว, หน้า ๑๓๐.

^{๒๐} กิ่งแก้ว อรรถาการ, คติชนวิทยา, (กรุงเทพมหานคร : กรม, ๒๕๑๕), หน้า ๕๑.

ความเชื่อ หมายถึง สิ่งที่มนุษย์ค่อย ๆ เรียนรู้และทำความเข้าใจมาเป็นเวลานาน ซึ่งเชื่อว่าอำนาจลึกลับเหล่านี้เป็นผู้กระทำการสิ่งต่าง ๆ เกิดขึ้นและเพื่อเป็นการมิให้ถูกลงโทษหรือ เพื่อเป็นการเอาใจต่อสิ่งลึกลับเหล่านี้ จึงได้กระทำพิธีบูชาบวงสรวงขึ้น เพราะเชื่อว่าสิ่งทั้งหลายที่เกิดขึ้นต้องมีผู้บันดาลทำให้เกิดขึ้นมนุษย์จึงตั้งเทพเจ้าประจำสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้น^{๒๑}

ความเชื่อ หมายถึง การยอมรับข้อเสนอข้อใดข้อหนึ่งว่าเป็นจริง การยอมรับข้อเสนอเช่นนี้โดยสาระสำคัญแล้วเป็นการยอมรับเชิงพุทธิปัญญา แม้ว่าจะมีอารมณ์สะท้อนใจเข้ามาประกอบด้วย ความเชื่อจะก่อให้เกิดภาวะทางจิตใจขึ้นบุคคล หรืออาจเป็นพื้นฐานสำหรับการกระทำโดยสมัครใจของบุคคลนั้น ความเชื่อนี้อาจจะเป็นความเชื่อทางวิทยาศาสตร์ ความเชื่อเชิงมหาย หรือความเชื่อที่แปลกพิสดารก็ได้^{๒๒}

กล่าวโดยสรุปแล้ว ความเชื่อ หมายถึง สิ่งหนึ่งสิ่งใดที่ประชาชนยึดถือปฏิบัติตาม ความคิด ความรู้สึกของตน สิ่งนั้นอาจแสดงออกมาเป็นรูปธรรม นามธรรม หรือลักษณะที่แสดงออกต่อสิ่งเหนือธรรมชาติทำให้เกิดพิธีกรรมต่าง ๆ

มูลเหตุของความเชื่อ

ความเชื่อเกิดจากสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ เช่น อำนาจของดินฟ้าอากาศ เป็นต้น ทั้งนี้ มนุษย์ย่อมเกลียดความทุกข์และชอบความสุข ฉะนั้น เมื่อมีภัยพิบัติเกิดขึ้นก็วิงวอนขอความช่วยเหลือต่อสิ่งที่มีพลังอำนาจเหนือมนุษย์ ที่มนุษย์เข้าใจว่าสามารถช่วยเหลือตนได้และเมื่อมีภัยพิบัติผ่านพ้นไปแล้วมนุษย์ก็แสดงความรู้คุณต่อสิ่งนั้น ๆ ด้วยการสักการบูชา โดยเชื่อว่าจะก่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลแก่ตน ตามคติความรู้และความเชื่อในกาลนั้น ๆ เป็นยุค ๆ มา^{๒๓}

^{๒๑} ภิญโญ จิตต์ธรรม, ความเชื่อ, (สงขลา : โรงพิมพ์มงคลการพิมพ์, ๒๕๒๒), หน้า ๕๔.

^{๒๒} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๒๕, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๒๔), หน้า ๔๒.

^{๒๓} อ้างแล้ว, หน้า ๔๒.

จิราภรณ์ ภัทรานุภัทร กล่าวว่า มูลเหตุของความเชื่อของมนุษย์เกิดจากความไม่รู้ และความไม่รู้ทำให้เกิดความกลัวต้องพยายามแสวงหาคำตอบของความไม่รู้นี้ เกิดเป็นลัทธิความเชื่อขึ้นมา^{๒๔} สอดคล้องกับ ภิญโญ จิตต์ธรรม ที่ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับเรื่องนี้

ความกลัวและความไม่รู้เป็นเหตุให้เกิดความเชื่อ และความเชื่อก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดศาสนาในสังคมมนุษย์ ในปัจจุบันความเชื่อก็ยังมิอยู่ในชีวิตประจำวัน จากการแสดงออกทางพฤติกรรมที่ปรากฏตามหน้าหนังสือพิมพ์ แม้วิทยาศาสตร์จะเจริญก้าวหน้าไปมากก็ตามที่^{๒๕}

ประเภทของความเชื่อ

กิ่งแก้ว อรรถาภรณ์ ได้แบ่งความเชื่อออกเป็น ๒ ระดับ คือ

๑. ความเชื่อที่เป็นส่วนหนึ่งของระบบศาสนาส่วนใหญ่ หรือศาสนาประจำชาติเป็นความเชื่อที่มีเหตุผล และอธิบายสิ่งที่ตนสงสัยได้อย่างแจ่มชัด มีระบบและเป็นตัวกำหนดพิธีกรรมรวมไปถึงชีวิตของคนในชาติ

๒. ความเชื่อพื้นบ้าน เป็นความเชื่อที่สืบทอดกันมาตามประเพณี และถือปฏิบัติกันมาตามประเพณี บางครั้งไม่สามารถหาเหตุผลมาอธิบายได้^{๒๖}

จิราภรณ์ ภัทรานุภัทร ได้แบ่งประเภทความเชื่อของคนไทยออกได้ ๘ ประเภท คือ

๑. ความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติ เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับกำเนิดโลกและจักรวาล และสรรพสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ เป็นความเชื่อที่เกิดจากประสบการณ์ ที่มีต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ประสบการณ์ที่มีต่อธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ประสบการณ์ที่มีต่อสิ่งที่อยู่ธรรมชาติต่าง ๆ โดยมุ่งหวังเพื่อให้สิ่งเหนือธรรมชาติมาช่วยเหลือปัดเป่าให้พ้นจากปัญหานั้น

๒. ความเชื่อเรื่องการเกิดการตาย และช่วงเวลาที่สำคัญในชีวิตคนยังไม่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ เหล่านี้ได้ดี จึงเกิดความวิตกกังวล เช่น คนเราเกิดมาจากไหน เมื่อตายแล้วไปไหน ความเชื่อนี้จะแสดงออกมาในรูปของพิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิต เช่น ประเพณีเกี่ยวกับการเกิด การโกนจุก การบวช การแต่งงาน หรือประเพณีเกี่ยวกับการตาย

^{๒๔} จิราภรณ์ ภัทรานุภัทร, สถานภาพการศึกษาเรื่องคติความเชื่อของไทย, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๘), หน้า ๕๑.

^{๒๕} ภิญโญ จิตต์ธรรม, ความเชื่อ, (สงขลา : โรงพิมพ์มิ่งมงคลการพิมพ์, ๒๕๒๒), หน้า ๕๔.

^{๒๖} กิ่งแก้ว อรรถาภรณ์, คติชนวิทยา, (กรุงเทพมหานคร : กรม, ๒๕๑๕), หน้า ๕๑.

๓. ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีการนับถือผี แม้คนไทยส่วนใหญ่จะนับถือศาสนาพุทธ แต่ก็ยังมีความผูกพันเกี่ยวกับการนับถือผี ซึ่งมีมาแต่ดั้งเดิมการนับถือผีต่าง ๆ จะมีพิธีกรรมแตกต่างกันไปตามกลุ่มชน และประเภทของผีที่นับถือ

๔. ความเชื่อเกี่ยวกับศาสนา ซึ่งเป็นความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับศาสนา เช่น คนไทยที่นับถือศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ มีความเชื่อเกี่ยวกับเทศกาลของพุทธศาสนาต้องทำบุญและมีการปฏิบัติธรรม ความเชื่อเกี่ยวกับวัยกาลของพุทธศาสนิกชน ซึ่งผูกพันกับศาสนาตั้งแต่เกิดจนตาย จะมีพิธีกรรมเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาเสมอ เช่น โกนจุก บวช แต่งงาน ทำศพ

๕. ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ เป็นความเชื่อดั้งเดิมก่อนที่จะมีการนับถือพุทธศาสนา เช่น ความเชื่อเรื่องผีสิง วิญญาณ ความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องรางของขลัง ความเชื่อเรื่องคาถาอาคม และความเชื่อเกี่ยวกับรางสังหรณ์

๖. ความเชื่อเกี่ยวกับครัวเรือนและที่อยู่อาศัย เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับอาหารการกิน ความเชื่อเกี่ยวกับที่ตั้งบ้านเรือนและการก่อสร้างบ้านเรือน เป็นต้น

๗. ความเชื่อเกี่ยวกับอาชีพ ๆ บางอย่างต้องมีการศึกษาจากครูหรือมีการเลี้ยงกบจึงเกิด ความเชื่อในการเรียนอาชีพนั่น ๆ เช่น อาชีพขมิ้น ต้องมีการไหว้ครูก่อนขึ้นชก

๘. ความเชื่อที่เป็นลักษณะผสมผสานของความเชื่อแขนงต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เป็นความเชื่อของคนในสังคมที่มีปะปนกันหลายประการ สืบเนื่องจากค่านิยมของคนในสังคมนั้น ๆ^{๒๗}

พระพุทธศาสนาได้แสดงเรื่องของความเชื่อไว้ว่า เชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อ ความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผล ความมั่นใจในความจริง ความเชื่อในการทำความดี เป็นต้น ความเชื่อในพระพุทธศาสนามี ๔ ประการ คือ

๑) กัมมสัทธา เชื่อกรรม เชื่อกฎแห่งกรรม เชื่อว่ากรรมมีจริง คือเชื่อว่าเมื่อทำอะไร โดยมีเจตนา จงใจทำทั้งที่รู้ ย่อมเป็นกรรม คือเป็นความชั่วความดีมีขึ้นในตน เป็นเหตุปัจจัย ก่อให้เกิดผลดีผลร้ายสืบเนื่องต่อไป การกระทำที่ไม่ว่างเปล่า และเชื่อว่าผลที่ต้องการจะสำเร็จได้ ด้วยการกระทำมิใช่ด้วยการอ้อนวอนหรืออนาคยโชค

๒) วิปากสัทธา เชื่อผลของกรรม เชื่อว่าผลของกรรมมีจริง คือกรรมที่ทำแล้วย่อมมีผล และต้องมีเหตุ ผลดีเกิดจากกรรมดี ผลชั่วเกิดจากกรรมชั่ว

^{๒๗} จิราภรณ์ ภัทรานุภัทร, สถานภาพการศึกษาเรื่องคติความเชื่อของไทย, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๒), หน้า ๑๑-๑๒.

๓) กัมมัสสกตาสาธา ความเชื่อว่าสัตว์มีกรรมเป็นของตน เชื่อว่าแต่ละคนเป็นเจ้าของ จะต้องรับผิดชอบเสวยวิบากเป็นไปตามกรรมของตน

๔) ตถาคตโพธิสัตว์ เชื่อในการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า มั่นใจพระตถาคตว่าทรงเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงเป็นผู้นำทางที่แสดงให้เห็นว่า มนุษย์คือเราทุกคนนี้หากฝึกฝนตนด้วยดี ก็สามารถเข้าถึงภูมิธรรมอันสูงสุดบริสุทธิ์หลุดพ้นได้ ดังที่พระพุทธองค์ทรงบำเพ็ญไว้^{๒๔}

ความเชื่อ นับว่าเป็นพฤติกรรมทางจิตของมนุษย์ เป็นคุณลักษณะสำคัญประการหนึ่งที่ได้รับการปลูกฝังมา เพราะความเชื่อเป็นสิ่งที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับสัมพันธภาพกับการกระทำของมนุษย์ที่จะพัฒนาไปสู่ความสำเร็จในด้านอื่น ๆ พร้อมทั้งมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์อีกด้วย

กล่าวโดยสรุป ความเชื่อ คือ การยอมรับนับถือ หรือการยึดมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่งทั้งที่มีตัวตนหรือไม่ก็ตามการยอมรับนับถือนี้ อาจจะมีหลักฐานเพียงพอที่จะพิสูจน์ได้หรืออาจจะไม่มีหลักฐานที่นำมาใช้พิสูจน์ให้เห็นจริงเกี่ยวกับสิ่งนั้นก็ได้อ ความเชื่อของสังคมสมัยก่อนสะท้อนให้เห็นความคิด ความต้องการของคนสมัยนั้น ความคิดเช่นนั้นเปลี่ยนแปลงไปตามความเจริญก้าวหน้าของสังคม ดังนั้นจึงไม่ควรเอาความคิดของคนปัจจุบันไปตัดสินว่า ดี หรือ ชั่วจริงหรือไม่จริง

วรรณกรรมกล่าวขอรื่อง จันตะมา ที่ผู้วิจัยนำมาศึกษานี้ ได้ปรากฏเรื่องของความเชื่อของชาวล้านนาในเรื่องต่าง ๆ หลายประการ กล่าวคือ ความเชื่อเรื่องการตั้งชื่อ ความเชื่อเรื่องสิ่งเหนือธรรมชาติ ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์ ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ ความเชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด ความเชื่อเรื่องบาป บุญ นรก สวรรค์ รายละเอียด ดังจะนำมาเสนอเป็นลำดับไป

๔.๓.๑ ความเชื่อเรื่องการตั้งชื่อ

การตั้งชื่อให้กับบุคคลเป็นสิ่งสำคัญต้องพิถีพิถัน การตั้งชื่อที่เป็นสิริมงคลต้องตรงตามหลักเกณฑ์ คนในล้านนาโดยมากมักจะตั้งให้สอดคล้องกับ วัน เดือน ปี เวลา สถานที่ หรือสถานการณ์ที่เกิด หรือถือเอาตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะที่เกิดเป็นหลัก เพราะเชื่อว่าเป็นสิริมงคลแก่เด็ก และเป็นการเตือนความจำอีกด้วย ในวรรณกรรมกล่าวขอรื่องจันตะมา ก็ตั้งชื่อตามเหตุการณ์ที่ทั้งสองเกิดมาเป็นชื่อ คือ ตอนที่สุริยาและจันตะมาถือกำเนิดจึงได้ตั้งชื่อตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นมาเป็นชื่อ ดังความว่า

เมื่อท่านลงมา ขอดต้องแม่เจ้า

สิบเดือนปอไควคบ เจ้าประสูตมา

^{๒๔} พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๖๔.

จึงได้ปะปับ บดมิดผ้ากลางวัน	พระสุริยะ อาทิตย์จับกัน
กลางเดียงวัน มิดมัวทั่วห้อง	เป็นอันทะก่าน ผุ่งคนเดือดก้อง
ตักะหลกนันทัวต้อง สีนาคและปิ่น	ตังก้องและก้อง ทุกทั่วห้องคนน้น
เปือสุริยะ ราหูจับกัน	เป็นไก่อลางง จู๋ปายจู๋หน้า
พ่อแม่ตังสอง เบิกบายแสรังส้า	ว่าสุริยาเรียกร้อง อยู่มาหลายปี
เดินเดี่ยวได้พร้อม ส่วนต้นแม่อันมาดา	ซ้ำทรงก็พะกะ แถมนั่งบุดตา
เต็มสิบเดือนมา กลางคืนคำซ้อน	ซ้ำไก่อลางล บดมัวมิดห้อง
ประสูตบุตรจายอ่อนม้อย มีพระราหู	ตัวโตบ่น้อย ป้าวเปียงจว้างำเดือน
สองลูกรัก ไฟเกิดบ่เหมือน	บ้านเมืองกระเทือน เดือดกันทั่วหน้า
จึงใส่อือเสียง เบิกนามลูกหล้า	ว่าจันตะมาเรียกร้อง เชื่อดังสอง ^{๒๕}

(ถอดความ) แม่ของสุริยาและจันตะมาได้ตั้งท้อง ทั้งสองนานถึงสิบเดือนจึงให้กำเนิด โดยทั้งสองเกิดไม่เหมือนใคร สุริยาเกิดเวลากลางวัน เกิดสุริยฆาต ท้องฟ้าจากกลางวันกลายเป็น กลางคืนผู้คนแตกตื่นพ่อและแม่จึงตั้งชื่อให้ว่า สุริยา ส่วนจันตะมาเกิดในเวลากลางคืนก่อให้เกิด จันทฆาต จึงตั้งชื่อให้ลูกว่า จันตะมา

๔.๓.๒ ความเชื่อเรื่องสิ่งเหนือธรรมชาติ

ในที่นี้หมายถึงความเชื่อเรื่องการนับถือผีและเทวดาความเชื่อเรื่องผี เทวดานั้น มิใช่มี เฉพาะคนสมัยโบราณเท่านั้น แม้ในยุคโลกาภิวัตน์ที่ว่าเป็นสมัยที่โลกเจริญที่สุดในด้าน วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี คนก็ยังคงมีความเชื่อถือในเรื่องดังกล่าวและมีกระจายอยู่ทั่วทุกมุม ของโลก

ความเชื่อเรื่องการนับถือผีและเทวดานั้น เป็นเรื่องที่มีมาตั้งแต่สมัยโบราณ ซึ่งคน สมัยก่อนจะพึ่งพาอาศัยอยู่กับดินฟ้า อากาศ ลม และฝน เมื่อเกิดเหตุการณ์อะไรขึ้นก็จะอ้างฟ้าฝน หรือสิ่งที่ไม่มีความต่าง ๆ ต่อมาจึงสมมติเป็นผีเป็นเทวดา และเป็นที่นับถือของคนทั่วไป เรื่องเหล่านี้หากไม่เชื่อก็ไม่ควรที่จะลบหลู่ เพราะเป็นสิ่งที่พิสูจน์ไม่ได้ไม่ใช่ว่าไม่มี มีแต่ไม่เห็นใน วรรณกรรมคำวของจันตะมามีเรื่องของการนับถือผีเทวดา ปรากฏอยู่บ่อยครั้ง เช่น เมื่อคราวที่ นางเทวธิดาสักกัพลัดพรากจากจันตะมาตอนที่เรือแตกนั้น เมื่อนางขึ้นฝั่งได้ที่เมืองอนุปะมะนางก็ คิดถึงจันตะมาเกรงว่าจะได้รับภัยอันตรายต่าง ๆ จึงอธิษฐานต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์และเทวดาทั้งหลายให้

^{๒๕} คำว่าจันตะมา, (เชียงใหม่ : ประเทืองวิทยา, ๒๕๑๓), หน้า ๒ - ๓.

ไปคุ้มครองรักษาสามีของตนให้แคล้วคลาดปลอดภัยอันตรายทั้งปวง แสดงให้เห็นถึงการนับถือผีและเทวดา ดังความว่า

นางจึงประหม่อม ขกมือขึ้นตั้ง	ฝูงอินต่าพรหมเทพตัวว ขอพระกุศล
ส่วนบุญเป็นเก้า มาผายโศคเฝ้าปราณี	ตั้งเทพะรักษ์ ยอดมเหสี
ตั้งธณีน นาคน้ำดำได้	หล้าขอไปรักษา ยังผัวแห่งข้า
อย่ามีภัยยาเตือนซ้ำ เงือกงาป่าหลวง	จักเชยอยู่ น้ำ อย่าประจวบอันสามี
ขอหื้อป็นป็น ชลธารคิลี	หื้อปะที่ดี พ้นทุกข์โศกใหม่ ^{๓๐}

(ถอดความ) นางเทวธิดาสั่งกำขกมืออธิฐานขอให้พระอินทร์ พระพรหม เทวดา แม่ธรณี และเทพต่าง ๆ ของให้มาช่วยปกป้องรักษาฉันตั้งแต่มา สามีของนางให้พ้นจากทุกข์และให้ได้อยู่ที่ดีมีความสุข

ตอนที่นางพรหมจารีถูกพญาสุทศนะจับใส่แพลอยน้ำ นางได้ตั้งจิตอธิฐานขอเทวดาสั่งศักดิ์สิทธิ์มาปกป้องนางให้พ้นภัยครั้งนี้ ดังความว่า

นางขอยื่นยก ถวายประหม่อมก่อน	จำอ้อนวอน เตปาทั่วตัวว
กล่าวว่าโกนไต้ คูราดาวเจ้า	จ้องคัลกาญจน์ใหญ่่น้อย ฝูงอินต่าพรหม
สมศักดิ์ยอดซ้อย ธีราชเจ้าตั้งมวล	ตั้งครุฑนาคน้ำ กุมภัณฑ์ อิศวร
โขงเขตตะบวน พื้นฟ้าโลกหล้า	นางธณีน รักษาเหนือหน้า
แผ่นปถวิทั่วต้อง ฝูงเทวดา	รักษาแควดล้อม โขงเขตห้องเมืองมูล
ตั้งไต้ลุ่มน้ำ และบนคอยสูง	ถวายจุ่มนุมน จูตันม่อนไหว
ขอผายโศค อย่าหื้อซ้ำได้	วอดว่าวายเมี้ยนมุด ขอหื้อได้ปะ
หน่อเมืองมนุษย์ มาผายโศคข้าสักคน ^{๓๑}	

(ถอดความ) นางพรหมจารียกมือขึ้นอธิฐานขอให้พระอินทร์ พระพรหม พระอิศวร กุมภัณฑ์ แม่ธรณีและเทวดาทั้งหลายอันอยู่ในปถวิ อันรักษามือง รักษาป่า น้ำ ภูเขา มาช่วยปกป้องดูแลรักษานางให้รอดพ้นจากภัยครั้งนี้ และขอให้ผู้มีบุญได้พบและช่วยเหลือนางด้วย

^{๓๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๗.

^{๓๑} อ้างแล้ว, หน้า ๖๔.

ตอนที่ช้างเจ้าเมืองปาฏลีบุตรหาย ทหารที่ออกตามหามาพบกับจันตะมาถามว่าเห็นช้างไหมแล้วทำอย่างไรจะได้กลับคืนมาจันตะมา ก็เลยบอกให้จัดพานดอกไม้ขอมหาภิรมย์ที่รักษาเมืองก็จะได้อันมา ดังความว่า

ว่าช้างพญา บ่มีใจไผ่ลัก	มันมีเชือกอันเกิดบัง ผีเสื้อตัวร้าย
มันบ่หือหัน หือสมมามัน	แล้วยังจักได้ นายบ้านก็จำ
กำเจ้าบอกให้ แล้วแต่งขันไปขานบ	ขอสมมาผี เลื้อยบ้านด้วยครบ
บนานเท่าอันวันใด จ้างตัวนั้น	มันมีบ่ไถ่ ก็กลับมาไว ^{๓๒}

(ถอดความ) ช้างของเจ้าเมืองไม่มีใครขโมย พอว่ามีผีที่รักษาเมืองเฝ้าปิดบังไว้ไม่ให้เห็นจะต้องจัดทำขันดอกไม้ไป ขอมหาภิรมย์ที่รักษาเมืองก่อนจึงจะได้กลับคืนมาเหมือนเดิม

๔.๓.๓ ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์

โหราศาสตร์เป็นเรื่องความเชื่อเรื่องที่ว่าด้วยการทำนายอนาคตล่วงหน้า หรือทำนายในสิ่งที่ไม่รู้ ไม่เห็นในปัจจุบันก็ยังมีเชื่อแบบนี้เหมือนกัน เช่น การทำนายดวงชะตาชีวิต การดูลายมือ การวางฤกษ์ยามในพิธีกรรมต่าง ๆ การทำนายสาเหตุที่ทำให้เจ็บไข้ได้ป่วย ดังปรากฏในวรรณกรรมคำขอจันตะมา ตอนที่เมืองจำปาเกิดภัยพิบัติแห่งแล้งเจ้าเมืองจำปา ก็เรียกให้หมอดูมาทำนายว่าเกิดเหตุอะไรขึ้น ดังความว่า

บุรีเตสต้อง จักเป็นเหตุด้วยกำไรใด	เมื่อเดิมนั้น อยู่มวนเย็นใจ
เดี๋ยวนี้เหมือนไฟ มาเผาเอาเข้า	จึงไปเรียกหา หมอโหราเถ่า
เอาตำราเดิมโลกบ่เป็น มันเป็นสันใด	บ้านเมืองเปื้อนปิ่น กำเรบขึ้นอนตราย
พ่อหมอบันทิด กุณกะด้ามสาย	ลบหารจราย รับปายเสียด่วน
ดีกว่าจัดตำ บ้านเมืองอ่อนฮ้วน	ของบ่ควรทำก็เยื่อ เพราะเขากระทำ
อะละปะละ หาสิลบ่ได้สักคน	ฝูงสุจะนะ ละริตของตน ^{๓๓}

(ถอดความ) เมืองจำปานครเมื่อก่อนมีความอุดมสมบูรณ์ ประชาชนอยู่กันอย่างร่มเย็นเป็นสุข แต่บัดนี้กลับเกิดภัยพิบัติแห่งแล้งประชาชนอดอยาก อย่างไม่รู้สาเหตุเจ้าเมืองจำปาจึงได้ให้หมอดูทำนายว่าเกิดอะไรขึ้น จึงได้รู้ว่าประชาชนไม่ปฏิบัติตามจารีตประเพณีที่มีมาแต่อดีตกระทำในสิ่งที่ไม่ควรทำไม่ปฏิบัติตามหลักแห่งศีล

^{๓๒} อ้างแล้ว, หน้า ๗๕.

^{๓๓} อ้างแล้ว, หน้า ๓๓ – ๓๔.

ตอนที่นางเทวธิดากำประสูติแล้วพญาพรหมจักรพระราชบิดา เจ้าเมืองอินทปัตย์ให้หมอดู
มาทำนายดวงชะตา ดังความว่า

พรหมจักรตัว ปราบตัวสันถาน	วิมาลาง เป็นเมียคู่ฝัน
เดิมลูกบุตรศรี เกิดมีก่อนอื่น	ผาสุดิมาแต่เนิ่น ได้เอาหมอโหร
กนดูเรียบร้อย ว่านางหนุ่มน้อยมีบุญ	จักได้สืบเชื้อ แทนราชชะกุล
ผ่อแถมวันลุน ตัวนางหนุ่มหน้าอายุครบถึง	สิบหกขวบเข้า
เก่งระวังสืบปิ่น เสือจักได้ขบ	จันทายตัวลัม จักมีอื่นผู้มา
ต้นท่านนั้น ต่อมออกจากตำ	จักเป็นสามี ธิดาคู่ฝัน
หากเป็นคนไก่อ ปัดเมืองหลงบ้าน	ที่จักมาป่านจวบปับ หน่อต้นบุญ ^{๓๔}

(ถอดความ) พญาพรหมจักรเจ้าเมืองอินทปัตย์มีเหตุซื้อวิมาลาง ได้ประสูติพระราช
ธิดาจึงให้หมอดูมาทำนายดวงชะตาชีวิตของลูกว่าเป็นอย่างไร คำทำนายบอกว่านางเป็นผู้มีบุญจะ
ได้สืบราชสมบัติแทนเจ้าเมือง เมื่ออายุสิบหกปีนางจะถูกเสือกักตายน แต่จะมีผู้มีบุญเป็นชายหนุ่มมา
จากเมืองอื่นช่วยรักษาให้นางจนหายและชายคนนี้จะยังเป็นสามีแห่งนางอีกด้วย

ตอนที่ลูกสาวเศรษฐีเมืองสังกัสสะนครหายออกจากบ้าน พ่อเศรษฐีก็ไปตามหมอดูว่าลูก
ตนเองอยู่ที่ไหนและเป็นอย่างไรบ้าง ดังความว่า

หอเรือนคน ก็ไปเซาะไซ้	ดกออกเหนือได้ไปมา จึงไปเรียกร้อง
ท่านบันดิดำ ผูกจบโหรา	ลงคูถี่ถ้วน จักตายเป็นผี
กามีตัวตั้ง หื้อหารคุณกอยลูกน้อย	หมอโหรา ลงกอยเรียบร้อย
หันเป้งป้อยจับดี ว่านางหม่นี้	ลูกของเสตถิ หากยังมี
เป็นคนเตี้ยตั้ง เขาปากันหลง	ข้าวรูปากถ้ำ ไก่ครวณานบปัก
ทางจักตาย บมีเป็นมิด	รออยู่ถ้ำหลายเดือน จักมีจายน้อย
คนนึ่งบุญเปื่อง จักส่งมาเรือน	สี่เดือนปายหน้า สามเสตถิหมายมาเป็นบ้า ^{๓๕}

(ถอดความ) พ่อและแม่ของนางทั้งสามได้ออกตามหาลูกสาวไปตามที่ต่าง ๆ แต่ไม่พบ
จึงได้พากันไปตามหมอดูว่าลูกของตนตายแล้วหรือว่ายังมีชีวิตอยู่ หมอดูกำนวณดูแล้วบอกว่าพวก

^{๓๔} อ้างแล้ว, หน้า ๔๖.

^{๓๕} อ้างแล้ว, หน้า ๗๑.

นางทั้งสามได้พากันหลงเข้าไปในป่า ตอนนี้อยู่ในถ้ำยังมีชีวิตอยู่จะมีชายคนหนึ่งเป็นผู้มีบุญมาพบ แล้วอีกสี่เดือนข้างหน้าจะพาพวกนางทั้งสามมาส่งถึงบ้าน

ตอนที่จันทะมาไปช่วยเจ้าเมืองกันทรรัฐถูกรบกับพญาจุกกะถิปปาเมื่อไปถึงที่เมืองบอกว่าตนเองเป็นลูกเขยของเจ้าเมืองกันทรรัฐแต่เจ้าเมืองไม่เชื่อจึงเรียกหมอดูมาทำนาย ดังความว่า

ว่าหมอโหรา สู้รู้ถึถ้าน	หือลงผ่อจายคนนี้แน่มั่น จักเหมือนกำมันแต่ตัก
มันคนหนีตาย ป่ายเด่นเปื้อนยับ	กว่าอันสันใด กาเป็นทาสใจ
รายเงินเขาขาย มันเป็นลูกนาย	กาสายลูกเจ้า ลูกทุกคะตะ
อันขอกินเข้า กาลูกจายเราแน่คัก	หมอโหรา ก็ลงเศียรรับ
ตำมออกด้วยสิธาน ลงหลายจัน	สาตะละคุณหาร ก็ตักว่ามัน
บ่ใจลูกเต้า บ่เป็นทาสไผ	เป็นไคยต้องเต้า บ่ใช่คนมาเปื้อนยับ
สะบุรีโสโต คนดีแต่ตัก	เป็นลูกแห่งเจ้าเขยจาย บุตต์ลูกตัว
จักมีเจือสาย ได้สุกกับจาย	คนนี้แน่มั่น ขอหือมันเป็น
ขอนดีเชื่อนขึ้น จักปราบจุมปูวิปเก้า	บ่มีคนใด จักลือแต่เล่า ^{๓๖}

(ถอดความ) ท่านหมอดูท่านรับรู้ทุกอย่างจงลงคำนวณดูว่า ชายผู้นี้เป็นคนหนีตายมาหรือว่าเป็นผู้ที่ถูกไล่จับหรือเป็นข้าทาสของใครเป็นลูกเจ้านายหรือคนธรรมดายากจน หรือมีเชื้อสายกษัตริย์ หมอดูทำนายแล้วบอกว่าชายผู้นี้ (จันทะมา) ไม่ใช่ลูกกษัตริย์ไม่ใช่ข้าทาสของใครไม่ใช่ผู้ที่ถูกใครไล่จับ แต่เป็นคนดีมีบุญและเป็นราชบุตรเขยของพระองค์และพระราชธิดาของพระองค์ยังมีพระโอรสกับชายผู้นี้ด้วย

๔.๓.๔ ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์

ไสยศาสตร์เป็นเรื่องที่ว่าด้วยสิ่งลึกลับทั้งหลายไม่มีตัวตนไม่สามารถพิสูจน์ได้ ในคำวจันทะมาก็มีเรื่องของเวทมนต์ ไสยศาสตร์อยู่มากมายเหมือนกันอย่าง เช่น ตอนที่ท้าวกำวินตะใช้คาถาบังตัวไม่ให้ใครเห็น แต่จันทะมาก็สามารถแก้มนต์ได้โดยการอมแก้วทิพย์แล้วเอาน้ำลายทาตาของนางพรหมจารี นางจึงเห็นตัว ท้าวกำวินตะ แล้วจึงเป่ามนต์บังตัวพวกของตนไว้เพื่อไม่ให้ท้าวกำวินตะเห็นบ้าง ในที่สุดก็แพ้ อย่างเช่นตอนที่นางพรหมจารีเรียนเวทมนต์กับแม่เลี้ยงชื่อว่าสกุละโยธา ดังความว่า

^{๓๖} อ้างแล้ว, หน้า ๑๖๖.

ยกยอดำ รำครูใจๆ	พรหมจารี ก็เรียนจนได้
สะปิ๋อันใดก็เจอ ดั่งขามหลังเหนียว	มนต์บังซ่อนเนื้อ สอนเพื่อด้วยอาคม
มนต์เป่าใจ หือเป็นลมฝน	ใบไม้เป็นคน ก็มนต์เป่าได้
เป่าเป็นสมุทร ฟองคำน้ำได้	เป่าเป็นฟืนไฟก็ลุก บ่มไฟป่า ^{๓๖}

(ถอดความ) นางพรหมจารีได้เรียนเวทย์มนต์ คาถา ต่าง ๆ จนจบหมคมืออยู่ยงคงกระพัน บังตา เรียกฝน ลม ไฟ เสกใบไม้ให้กลายเป็นคน ไม่มีใครสามารถที่จะต่อสู้กับนางได้

ตอนที่นางพรหมจารีใช้เวทย์มนต์ต่อสู้กับพญาก้าวินตะ ดังความว่า

ตัวสัตว์ เป็นเจือกเป็นงู	อยู่ใกล้คว่างเข้า หือเป็นงูเหลือม
ไปฮัดเอาเจ้า หวันบันเอาว่องวิด	พรหมจารี ซ้ำใจมนต์ดิบ
เป่าผืนแผ่นดินเื่อรองไค หือเป็นรูปรุ่ง	ตัวมีจิตต์ใจ เล็บเท่าเขาควย
ขวามงูไปได้ พญาก้าวิน	ซ้ำใจเกียดไหม้ เป่าเป็นฟืนไฟเรืองลุก
ใหม่สันถาน บ้านเมืองละดูบ	ทั่วอากาศกว้างเป็นควัน นางนาฏน้อย
เป่ามนต์สะกั้น เป็นฝนตกฮ่า	จากฟ้าล้าได้ มินหมูมินดำ
ก้านปอบได้ มาดับยังไฟอดซ้ำ	พญาก้าวิน ซ้ำเป่าเป็นน้ำ
หือถั่งถ้วมเมืองมวล นางเด็กเป่าฮะ	หือเป็นลมหลวง บัดยียวน
น้ำไหลขาดแห้ง พญาก้าวิน	บ่จ้างเป่าแล้ง เพราะมนต์นางแรงเลิศล้ำ ^{๓๗}

(ถอดความ) พญาก้าวินตะมาแปลงร่างเป็นนงุมาริคนางพรหมจารี นางก็เลยเสกน้ำทิพย์ ทำให้ตัวเลื่อน จากนั้นก็แปลงร่างเป็นนกอินทรีจับเอาพญาก้าวินตะที่แปลงร่างเป็นงูได้ จากนั้น ก้าวินตะโกรธเสกไฟเผาบ้านเมือง นางพรหมจารีจึงใช้มนต์เรียกเป็นฝนตกดับไฟพญาก้าวินตะเสก น้ำมาท่วมเมืองนางพรหมจารีก็เรียกลมมาเป่าน้ำจนแห้งพญาก้าวินตะสู้นางไม่ได้

ตอนที่จันตะมาต่อสู้กับแม่ทัพและของพญาจุกะลีปปา ที่ส่งมารบกับเมืองกันธะรัฐระ ดังความว่า

หน่อโพธิสัตว์ อาคมมีนัค	เลาะล่อเข้าเป็นราย ฮูดเอาใบไม้
เป่าเป็นคนหลาย จดจิมถียาย	เขาหันต่องต้อง เอาธนูยิง

^{๓๖} อ้างแล้ว, หน้า ๑๐๖.

^{๓๗} อ้างแล้ว, หน้า ๑๒๐.

ยิมาเสียงก้อง เหมือนแผ่นเฟืองฟ้าร้อง ลูกธนูปืน หันมาม้อง ๆ
 บัดันถูกต้องจับคน จันตะมาตัวว กำเอามือตัน หกวังโยน^{๓๕}

(ถอดความ) จันตะมาเป็นผู้ที่มีอาคมมากสามารถเอาใบไม้เสกให้เป็นกองทัพคนได้แม่ทัพของพญากะสิปปากียังธนูใส่แต่ไม่สามารถทำอะไรจันตะมาและทหารของท่านได้

ตอนที่จันตะมาต่อสู้กับพญาสุวรรณพรมว่าที่ราชบุตรเขยของพญากะสิปปาดังความว่า

นิกสวาดตะสีล ของท่านใจ ๆ	เป่ามนต์ไปมีดกุ่ม อะกันนิดา
บคมัวชะลุ่ม อากาศกุ่มปะจา	กลางเตี๋ยร้อน มีดเหมือนลับคำ
ไฟไปไฟมา บ่หันเหนือได้	เสียงคนให้หุ่ย ลูกอ่อนร้องไห้
เซาะหาฟันไฟชนข้าว เปิดไก่อเดียวดิน	จันบินขึ้นเล่า บ่หันส่องแจ้งตางไป
ตัวสุวรรณะ ช้ำเป่าแถมหลาย	หื้อก่ายเป็นงู สุระปีดกล้า
ล้านแสนตัว ยอคนยืนหน้า	มาหวันป็นคนฮ้าวฮัด หื้อเป็นเกี้ยว
เจือกบ่วงบาดมัด จับผูกได้เป็นคน	อยู่ไหนจุกหัน งูตัวหลวง
เต๊ะตัวทอดพัน หลอนจับปากมันผู้ปีด	เจ้าจันตะมา ออกหน้าเรื่องฤทธิ์
ช้ำเอาดาบกล้ากัณชัช กวัดแก่งปีด	จับงูหื้อต่าย หลางพ่องหนีไป ^{๓๖}

(ถอดความ) พญาสุวรรณพรมใช้มนต์ปิดบังพระอาทิตย์ให้ท้องฟ้ามืดจนมองอะไรไม่เห็นจนเกิดความวุ่นวายเด็กก็ร้องไห้เปิดไก่อไม่หากินบินเข้าหาที่นอน จากนั้นก็แปลงร่างเป็นงูนับแสนตัวมารัดกองทัพของจันตะมา จึงใช้ดาบวิเศษสลักกัณชัชฟันงูพวกนั้นบ้างก็ตายบ้างก็หนีไปจนหมด

๔.๓.๕ ความเชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด

เป็นความเชื่อที่ว่าด้วยสิ่งที่มีชีวิตสิ่งหนึ่ง สามารถเกิดและตายได้หลายครั้ง แต่แต่ละครั้งเรียกว่า “ชาติเกิด” ซึ่งสิ่งที่ปรากฏในชาตินี้อาจเป็นผลมาจากชาติที่แล้ว และการกระทำในชาตินี้ อาจส่งผลถึงชาติหน้า ดังในวรรณกรรมกล่าวขานจันตะมา ได้กล่าวถึงอดีตชาติพระโพธิสัตว์เกิดมาบำเพ็ญสร้างเสริมบารมีเพื่อที่จะพระพุทธเจ้าในอนาคตว่า

^{๓๕} อ้างแล้ว, หน้า ๑๗๒.

^{๓๖} อ้างแล้ว, หน้า ๑๘๐.

อะติเต ก้าเลก่อนนั้น	ขณะพร้าอัน เมินนานนั๊กหนา
องค์หน่อพระ วรระสัถธา	สร้างสมปานมา ป้างหลังก่อนต้น
อะติกันโต่ ล่วงแล้วข้ามปัน	เมื่อสมปานยังหนุ่มน้อย ปูนโสโกใจวิตกต่ำก้อย
มาสังเวชน้าวังวอน ผัดเปียนปัก	ต้องเดีวเดินจ้อน ทุกข์โสกวอน
สงสารข้าหว้าย ปูนคีน้อยใจ	ป้างเมื่อท่านได้ เป็นกุมารวราหน่อพุทธ
ป่าเป้งเปียน เป็นสัตว์มนุษย์	ผัดเปียนขึ้นเอาซาน ข้ามปันแล้ว
ภาวะสงสาร บุปเปยอดญาณ	เหลียวหันเหตุห้อง ท่านเล็งเห็นสัตว์
กลัวได้ติดข้อง ก้องอบายตีฮ้าย	จึงแขวคกฏหมาย ต้านวายเทศไว้
ป้างท่านได้เป็นคน ธรรมพระกล่าวจี	กวรดีจ้าง ท่านได้ทรงศุภมาบ่น้อย ^{๔๑}

(ถอดความ) กล่าวถึงพระโพธิสัตว์ลงมาเกิดเพื่อสร้างบุญบารมี หวังจะไปเป็นพระพุทธเจ้าองค์ต่อไปในอนาคตกาลข้างหน้า ในชาตินี้ได้เกิดมาเป็นจันตะมาบำเพ็ญบารมีเพื่อให้พ้นจากวัฏจักร เพราะท่านมองเห็นความลำบากของการได้เกิดมาเป็นมนุษย์จึงได้นำหลักธรรมมาแสดงให้ทุกคนได้ปฏิบัติเพื่อความพ้นทุกข์

วิปาปั้ง แห่งองค์หน่อไท่	ป้างท่านได้เป็นคน จ้าคก่อนแล้ว
ว่าคีนหลังหน ท่านได้เป็นคน	กีนตานใจ ๆ ด้วยเจตนา
ศรัทธาขึ้นให้ บ่เสียดานดานสิ่งทรัพย์	ทำบรักษา ศีลห้าขาดมด
เปียงท่านให้ทานไป เหตุตั้งนั้น	จึงได้เซ็นใจ เข้าได้เกิดไปที่ทุกข์ต่ำด้อย ^{๔๒}

(ถอดความ) วิบากของจันตะมาในอดีตชาติก่อนได้เกิดเป็นมนุษย์เป็นคนที่มีเจตนาศรัทธาชอบให้ทานโดยไม่เสียดายในสิ่งของที่ให้ทานนั้น แต่ไม่รักษาศีลจึงส่งผลทำให้เกิดมาในชาติที่เป็นจันตะมานี้มีฐานะยากจนและได้รับความลำบากต่าง ๆ

๔.๓.๖ ความเชื่อเรื่องบาป บุญ นรก และสวรรค์

ในพระพุทธศาสนามีหลักศรัทธาคือความเชื่ออย่างถูกต้อง ๔ ประการ

- ๑) เชื่อว่าพระพุทธเจ้าตรัสรู้จริง
- ๒) เชื่อว่าบุญบาปมีจริง

^{๔๑} อ้างแล้ว, หน้า ๑.

^{๔๒} อ้างแล้ว, หน้า ๑๕๓.

๓) เชื่อว่าผลของบุญบาปมีจริง

๔) เชื่อว่าบุญบาปที่คนทำเป็นของตนจริง^{๔๓}

ความเชื่อเรื่องบุญ บาป นรกและสวรรค์ ถ้าเรามีความเชื่อตามหลักพระพุทธศาสนา ดังกล่าว ประโยชน์สุขในปัจจุบันที่จะพึงได้รับคือความสบายใจ ๔ ประการ คือ

๑) ถ้าปรโลกมีจริง ผลวิบากของกรรมดี กรรมชั่วมีจริง เมื่อเราตายไปจะเข้าถึง สுகติ โลกสวรรค์

๒) ถ้าปรโลกหน้าไม่มี ผลของกรรมดี กรรมชั่วไม่มี เราเลี้ยงชีวิตอยู่ในปัจจุบันนี้ได้ อย่างหมดเวรภัยไร้ทุกข์และมีความสุข

๓) ถ้าคนทำกรรมอยู่จัดว่าเป็นบาป เราไม่ได้คิดกรรมทำชั่วให้แก่ใคร ๆ ความทุกข์จักมา ถูกต้องเรา ผู้ไม่ได้ทำบาปกรรมได้อย่างไรเล่า

๔) ถ้าคนทำกรรมอยู่ไม่จัดว่าเป็นบาป เราได้พิจารณาแล้วเห็นว่าตนเป็นคนบริสุทธิ์ทั้งสองส่วน^{๔๔}

คนสมัยก่อนนั้นดำรงชีวิตแบบง่าย ๆ ไม่มีเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้าไปเกี่ยวข้อง บางครั้ง สิ่งที่คุณสมัยนั้นไม่รู้หาสาเหตุไม่ได้ ทำให้เกิดความกลัวและความคิดว่าสิ่งนั้นเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น ปรากฏการณ์ฟ้าผ่า หาสาเหตุไม่ได้จึงเชื่อว่าเป็นการลงโทษจากผีวิญญาณต่าง ๆ จึงส่งผลให้ คนสมัยนั้นมีความเชื่อเรื่องบาปบุญ นรก สวรรค์ กันมากเห็นได้จากการถ่ายทอดออกมาในทาง วรรณกรรมคำขอร้องนี้ เชื่อกันว่าคุรุฑที่ได้อุปถัมภ์และอยู่ด้วยกันในชาตินี้ เพราะเคยได้ทำบุญ และเป็นสามภรรยาเข้ามาในชาติที่แล้ว มาในชาตินี้จึงได้มาเป็นคู่กันอีกครั้งมีในตอนหนึ่งว่า

ตอนที่ตายเนื่องจากบาปที่ได้ทำไว้ในอดีตตามทันเมื่อกินผลไม้แล้วเมล็ดจึงติดคอตาย ดังความว่า

นิยายเก๋บ้าง มีภิกขุณี

ต้นนี้สอดคั่น มาเถิงเตงต้นร่มไม้

ซ้ายังมีกำ ตัวนี้สอดไซ้

จับแบ่งขี้ลงมา จับหัวท่านพระ

ถูกต้องลิสสา ต้นภิกขุณี

นักหนาแสบไหม้กำโก๊กลาบาปมาตอบไถ่

จึงกินผลาหน่วยไม้ ลวดคำคอกำ

ตัวอันถ่อยไร้ตกต่ายที่หันหันที่^{๔๕}

^{๔๓} สมเด็จพระญาณสังวร (สุวฑฺฒโน), หลักพระพุทธศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๑๕๔.

^{๔๔} อจ. ดิ. ๒๐/๖๖/๑๘๓ - ๑๘๘. ฉบับมหาจุฬาลงกรณ ๒๕๐๐.

^{๔๕} คำจันตะมา, (เชียงใหม่ : ประเทืองวิทยา, ๒๕๑๓), หน้า ๑๘.

ตอนที่นางพรหมจารีนึกถึงบุญกุศลที่ตนเองได้สร้างมาคุ้มครองให้พ้นภัยจากการถูกลอยแพดังความว่า

บุญทานะ ศีละกุศล	ผลปารมี อันน้อมได้สร้าง
ก็ขอหื้อเป็น จัตรเฌร่วมกว้าง	นำตนเองนางก้ำคแก้ว ขอบะตัวกัม
เวรจาติแล้ว มาผายโศคข้าผาณี	ขอค้ำเทพตัว ขุนณาไมตรี
บ่หื้อนางมี เคราะห์มารโจรกล้า	จักได้ประสพ พบต้นบุญหน้า ^{๔๖}

(ถอดความ) การทำบุญให้ทาน การรักษาศีล ที่ได้สร้างไว้ จะเป็นจัตรร่วมในการปกป้องให้แคล้วคลาด หากว่ามีเวรต่อกรในชาติที่แล้ว ก็ขอให้เทวดาได้โปรดสงสารช่วยให้พ้นเคราะห์ โศก ขอให้ได้พบสิ่งที่ตั้งาม

ตอนที่นางพรหมจารีบอกกับแม่เลี้ยงว่าตนเองมีบุญถึงได้มาพบกับแม่ ดังความว่า

มีต้นอินตา ธิราชมานพ	มายกช่วยหื้อหายวอน หน้าบุญลูกให้
บ่ไปตายผอม ที่กลางจมพอง	ย่านน้ำวังกว้าง นานบุญของหลัง
มันบ่จำหลัง จึงมาป๊อปานแม่รัก	ต้นอินตา ท่านมีกำรัก ^{๔๗}

(ถอดความ) พระอินทร์ได้กลายร่างมาเป็นเด็กหนุ่มมาช่วยเหลือไม่ให้ได้รับความยากลำบาก ช่วยเหลือจนได้มาพบกับแม่ผู้เป็นที่รัก

๔.๔ วรรณกรรมคำวขอเรื่องจันตะมา ในฐานะการสอดแทรกแนวคิด ปรัชญาชีวิต ของสังคม

สิ่งสำคัญประการหนึ่งของวรรณกรรมคำวขอเรื่องจันตะมา ที่สะท้อนถึงสังคมล้านนา นั่นคือการถ่ายทอดความคิด แนวคิด ปรัชญาชีวิตของสังคมโดยผ่านของวรรณกรรม คำวขอเรื่องจันตะมา ความเชื่อที่แฝงอยู่ในวรรณกรรม แนวคิดหลักประการหนึ่งคือ เชื่อว่าผู้ที่มีความอดทน มีความตั้งใจ มุ่งที่ปฏิบัติธรรมนั้นเป็นผู้ที่ฝึกขัดเกลาจิตใจเพื่อความหลุดพ้น เป็นผู้มีความมั่นคง แน่วแน่ต่อการปฏิบัติ มักน้อยสันโดษ หากช่วยกันทำนุบำรุง จะทำให้เกิดบุญกุศลเป็นอย่างมาก

^{๔๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๔.

^{๔๗} อ้างแล้ว, หน้า ๑๐๓.

และถือว่าเป็นบุญอย่างยิ่งที่ได้คอยช่วยเหลือผู้ปฏิบัติธรรม แนวคิดเหล่านี้ไม่ได้หายไปจากสังคมล้านนา แต่กลับถูกหล่อหลอมสร้างขึ้นมาใหม่โดยผ่านการวรรณกรรม สืบต่อกันมา และมีได้จางหายไปตามกาลเวลา การสอดแทรกแนวคิดในการดำเนินชีวิต โดยยึดหลักความพอประมาณ ไม่มักมากมีความสันโดษ แสวงหาในสิ่งที่เป็นกุศลไม่ยึดติดต่อสิ่งต่าง ๆ แนวคิดนี้ปรากฏเป็นอย่างมากในสังคมล้านนาแม้ในปัจจุบันก็ยังมีความคิดนี้ปรากฏอยู่ แนวคิดการดำเนินชีวิตแบบนี้เป็นการถ่ายทอดตัวตนไม่ให้หลงมัวเมาต่อสิ่งต่าง ๆ ภายนอก แต่กลับนำแนวคิดนี้มาพัฒนาให้เกิดคุณค่าทางจิตใจ ซึ่งถือเป็นปรัชญาชีวิตของสังคม สามารถสรุปได้คือ

๑. การแสวงหาในสิ่งที่ควรแสวงหา คือคุณงามความดี ในกุศลซึ่งทำให้วิถีชีวิตของคนล้านนาไม่ชอบเบียดเบียนใคร เป็นสังคมที่สุขสงบเรียบง่ายแต่มาด้วยข้อคิด

๒. การรักษาสิ่งที่ดีงาม รักษาความดีงามให้คงอยู่สืบต่อไป แม้กาลเวลายุคสมัยจะเปลี่ยนไปแต่ความเป็นสังคมล้านนายังคงอยู่ ซึ่งเราได้จากวรรณกรรมคำขอร้องจันทะมา ที่ปรากฏอยู่ในสังคมล้านนายังถูกสรรค์สร้างรื้อฟื้นขึ้นมายังคงคุณค่าอยู่ในปัจจุบัน

๓. การเลือกเข้าสู่สังคมที่ดีพื้นฐานความเชื่อที่ผ่านพุทธศาสนานั้น จะเน้นในเรื่องของการคบคน ในหลักของมงคลสูตรนั้น ข้อแรกคือการไม่คบคนพาล คนไม่ดี คนไม่มีกุศล ให้เลือกคบคนดี คนมีกุศล จะทำให้เกิดมงคลต่อชีวิต เช่น เดียวกันกับการเข้ากรรมในล้านนา การเลือกคบหาผู้ประพฤติปฏิบัติธรรมถือว่าเป็นผู้ที่มีความคิดที่ดีงาม เป็นกุศลทำให้สังคมล้านนาคงอยู่และคงความเป็นล้านนาไว้ได้

๔. การตั้งตนอยู่ในคุณค่าของสิ่งที่ดีงาม สิ่งสำคัญอย่างหนึ่งคือการดำรงตนอยู่ในความไม่ประมาท มีความพอเพียง พอประมาณอยู่ในตนเอง ไม่มีความทะเยอทะยาน มีความยากมีจิตใจที่เย็นไม่รีบร้อน ทำให้เกิดเป็นเอกลักษณ์ เฉพาะของคนในล้านนาที่ทั้งการพูด การกระทำ และจิตใจต่างจากสังคมในส่วนอื่นอย่างเห็นได้ชัด

๔.๕ วรรณกรรมคำขอร้องจันทะมา ในฐานะเครื่องมือการควบคุมทางสังคม

การศึกษาวิเคราะห์ วรรณกรรมคำขอร้องจันทะมาที่สะท้อนถึงต่อคนในล้านนา พบว่าแนวคิด ปรัชญาชีวิตและคตินิยมอันปรากฏในวรรณกรรมคำขอร้องจันทะมานั้น ได้มีส่วนในการควบคุมสังคมอยู่ไม่น้อย โดยศูนย์กลางอยู่ที่มีความศรัทธา ความรัก มีพระพุทธศาสนาเป็นศูนย์กลางใช้เป็นหลักในการยึดเหนี่ยวควบคุม ซึ่งมีหน้าที่ในการสอนจริยธรรมแก่สังคมโดยยึดหลักธรรมของ พุทธศาสนา ฉะนั้นวรรณกรรมคำขอร้องจันทะมาจึงถูกนำมาใช้เป็นสื่อในการสอนความประพฤติจริยธรรมแก่สังคม ผ่านการประพฤติปฏิบัติและความเชื่อที่ปรากฏจะ

โดยเจตนาหรือไม่ก็ตาม แต่แก่นของการปฏิบัติในวรรณกรรมคำขอเรื่องจันต๊ะมา มุ่งที่จะเสนอแนวคิดในการควบคุมสังคม สอนจริยธรรมแก่สังคม โดยยึดความเชื่อในศาสนาเป็นหลักสำคัญในการเชื่อมแนวคิดเหล่านั้น แนวคิดการใช้วรรณกรรมคำขอเรื่องจันต๊ะมา เป็นสื่อเชื่อมโยงในการควบคุมสังคมนั้น ผู้วิจัยเชื่อว่าได้รับอิทธิพลมาจากไตรภูมิพระร่วง และนำแนวคิดนั้นมาประยุกต์เข้ากับความเชื่อในท้องถิ่น ซึ่งเน้นหนักในความเชื่อทางศาสนา เช่น กฎแห่งกรรม การกระทำดีในชาตินี้เพื่อผลแห่งกุศลในชาติหน้า เป็นการใส่แนวคิดให้ชาวบ้านอดทนต่อความลำบาก ต่อชะตากรรมเพื่อความสุขในชาติ ดังนั้น ชาวบ้านชุมชนจึงยอมรับกรอบและบทบัญญัติของสังคมยอมรับสภาพความต่ำต้อยของตนเอง และมุ่งที่จะประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมเพื่อเสวยสุขในชาตินี้ แนวคิดเหล่านี้ปรากฏมากในความเชื่อของคนล้านนาทั้งความเชื่อเรื่อง สวรรค์ นรก บาปบุญ จึงมีอยู่อย่างมากในสังคมล้านนา โดยเฉพาะวรรณกรรมคำขอเรื่องจันต๊ะมา ที่พยายามปลูกฝังทัศนคติของชาวบ้านรวมทั้ง แนวคิดในการควบคุมสังคมของสถาบันศาสนา ที่พยายามสร้างแนวทางปฏิบัติเป็นแบบเดียวกัน แต่ผลแห่งการควบคุมสังคมและการควบคุมพฤติกรรมของชาวบ้าน นับว่าวรรณกรรมคำขอเรื่องจันต๊ะมาในล้านนาบรรลุเป้าหมายอย่างยิ่ง สังคม ชุมชนอยู่กันอย่างสันติสุขและมีอิทธิพลเหนือบทบัญญัติทางสังคมอื่น ๆ

๔.๖ ความสัมพันธ์กับบริบททางสังคม วัฒนธรรม และการปกครอง

จากการศึกษาวรรณกรรมคำขอจันต๊ะมาจะพบว่า ในเนื้อเรื่องของวรรณกรรมมีความสัมพันธ์กับบริบททางสังคม ได้แก่ การแบ่งชนชั้นการปกครอง การปกครองของผู้คนในยุคสมัยนั้นซึ่งมีวัฒนธรรมความเชื่อเกี่ยวกับผู้มีบุญญาธิการ ที่สามารถปกครองบ้านเมืองได้ ผู้ปกครองบ้านเมืองต้องมีคุณสมบัติคือมีคุณธรรมจริยธรรมที่เห็นได้ชัด ดังจะเห็นได้จากโครงเรื่องที่กล่าวถึงเรื่องของผู้มีบุญญาธิการในการปกครองบ้านเมือง ทำให้เกิดวัฒนธรรมความเชื่อของผู้มีบุญหรือมีบารมี ที่สามารถเข้ามาช่วยเหลือบ้านเมืองเมื่อได้รับความเดือดร้อนได้ โดยที่ผู้ปกครองยึดมั่นในศาสนาและทำต่อเนื่องสืบต่อกันมา ทำให้เกิดเป็นวัฒนธรรม กล่าวคือ ต่างพื้นที่ต่างสังคมแต่อยู่ในชุมชนเดียวกันที่มีความคิดความเชื่อต่างกัน เมื่อมาอยู่ในวัฒนธรรมเดียวกันคือมีพระพุทธศาสนาเป็นศูนย์กลาง เมื่อวัฒนธรรมนั้นถูกนำมาสร้างสรรค์หล่อหลอมให้เกิดเป็นประเพณี ความเชื่อ จารีตเกิดขึ้นจึงอยากที่จะแยกพุทธศาสนากับสังคมออกจากกันได้ เพราะถูกหล่อหลอมให้เป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่มีพื้นฐานทางความคิด ความเชื่อ ความศรัทธา ในสิ่งเดียวกัน ทั้งรูปแบบของการปฏิบัติก็เหมือนกันทำให้วรรณกรรมคำขอที่มีอยู่ในล้านนาถูกสร้างขึ้นเป็นสิ่งสำคัญและมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อสังคมที่มีอิทธิพลต่อความคิด ความเชื่อ ความศรัทธาของคนในสังคมนั้น ๆ จนรวมกันเป็นชุมชนใหญ่ที่มีวัฒนธรรมที่เข้มแข็งมีที่ยึดเหนี่ยวจิตใจและ

สามารถสร้างสิ่งต่าง ๆ ได้ในที่สุด เมื่อเกิดเป็นสังคมขึ้นมาทำให้ต้องมีระเบียบการปกครองเพื่อให้สังคมนั้น ๆ สงบสุข การเข้ากรรมในลัณนามักใช้หลักธรรมเป็นสิ่งที่มาปกครอง หรือปกครองโดยนำธรรมมาเป็นสิ่งที่ประพฤติปฏิบัติร่วมกัน ทำให้คนในสังคม ๆ ยอมรับอย่างสนิทใจว่าไม่ใช่เป็นการปกครองโดยบังคับแต่เป็นการปกครองโดยธรรม ที่มีธรรมเป็นเครื่องจูงนาเพื่อนำสู่สิ่งที่เรียกว่าความดีงามของคนในสังคม

ดังนั้น วรรณกรรมคำวชอจันตะณา จึงมีบทบาทสำคัญเป็นอย่างยิ่งที่เป็นตัวเชื่อมสัมพันธ์ระหว่างสังคมเข้าด้วยกันมีข้อปฏิบัติแบบเดียวกันจนเกิดความรู้สึกว่าเป็นครอบครัวเดียวกันโดยมีวรรณกรรมเป็นสื่อสัมพันธ์ระหว่างสังคม และสามารถที่จะปกครองหรือควบคุมสังคมเหล่านั้นให้อยู่ในปกติสุขคือความสุข ความสงบได้ภายใต้กฎเดียวกันและความเชื่อ ความเข้าใจในเรื่องเดียวกันจึงถือว่า เป็นลักษณะเฉพาะอย่างของวรรณกรรมในลัณนาประการหนึ่งด้วย